

Julkinen sektori / Sari Jokikallas

12.10.2021

Eduskunnan hallintovaliokunta

Viite Hallintovaliokunnan pyyntö 27.9.2021 kirjallisesta asiantuntijalausunnosta hallituksen esityksestä HE 146/2021 vp

Asia **HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2020**

Valtioneuvosto antoi 27.9.2021 eduskunnan käsiteltäväksi hallituksen esityksen (HE 146/2021 vp) eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022.

Ammattiliitto Pro ry esittää hallituksen esityksestä asiantuntijalausuntonaan seuraavaa:

Virastojen toimintakyky turvattava pitkäjänteisesti

Koronakriisistä elpymisen vaiheessa on tärkeää turvata valtionhallinnon virastojen toimintakyky. Koronatoimet ovat lisänneet työmäärää monissa virastoissa (mm. säädösvalmistelu, koronatuot, TE-palvelut) ja henkilöstö on venynyt, jotta nopeasti organisoitujen lisätehtävien hoidosta on selvitty. **Koronan aiheuttamat tilapäiset henkilötövuosien lisäykset on kompensoitava virastoille täysimääräisesti. Pysyvien tehtävien rahoittaminen tilapäisin järjestelyin ja toistuvasti lisätalousarvioilla tai virastojen talouden ainoana puskurina toimivat siirtomäärärahat loppuun syöden on huonoa talouden ja toiminnan suunnittelua. Mahdollisten uusien pysyvien tehtävien edellyttämät voimavarat on budjetoitava asianmukaiselle tasolle jo tehtävämuutosten voimaan tullessa.**

Vuoden 2022 talousarvioesitykseen sisältyy edelleen hallinnonalakohtaiset toimitilamenoilla vähennetyt toimintamenojen 0,5 % leikkaukset (oikeusministeriön, sisäministeriön ja puolustusministeriön hallinnonaloja sekä Tullin toimintamenoja koskien 0,3 %). Kansantalouden elpymisvaiheessa tarvitaan kipeästi valtionhallinnon virastojen panosta, jota ei saa leikkauksilla vaarantaa. **Toimintamenojen mekaanisesta leikkaamisesta on luovuttava.** Muistutamme, että mm. kuntataloutta on tilapäisillä koronatuilla vahvistettu määrätietoisesti.

Valtion konsernitason työnantaja- ja henkilöstöpolitiikkaa kehitettävä

Valtion budjettitalouden henkilöstön ennakoidaan vuonna 2022 olevan noin 79 500 henkilöä ja työvoimakustannusten olevan noin 4,9 miljardia euroa. Virastojen toimintameno määrärahoihin on lisätty vuosille 2020 ja 2021 sovitut palkankorotukset. Maaliskuussa 2022 alkavan seuraavan sopimuskauden vaikutuksia määrärahoihin ei ole talousarvioesityksessä ennakoitu. **Myös tulevat sopimuskorotukset on aikanaan sisällytettävä virastojen toimintamenoihin täysimääräisesti.**

Julkinen sektori / Sari Jokikallas

12.10.2021

Valtion on huolehdittava pitkäjänteisesti palkkakilpailukyvystään sekä palkkatason ja palkkauksen kehittymisestä tehtävien vaatavuustasoa vastaavalla tavalla. Valtion henkilöstöpolitiikassa on pitkään ollut pyrkimys kaikin tavoin rajoittaa palkkaliukumaa, jolloin noudatetulla palkkapolitiikalla on omin toimin heikennetty kilpailuasemaa työnantajana. **Käynnissä on selvityksiä (esim. valtion aluehallinnon virastorakenneselvitys), jotka saattavat johtaa organisaatiomuutoksiin. Erilaisten palkkatasojen harmonisointiin tarvittava rahoitus on sisällytettävä hallituksen esitysten vaikutusten arviointiin.**

Talousarvioesityksessä todetaan, että valtionhallinnossa jatketaan tukea muutostilanteissa olevalle henkilöstölle. Tällä viitataan lähinnä mahdollisuuteen maksaa virkasuhteen päättymisestä johtuvia korvauksia erikseen budjetoitujen henkilöstömenojen momentilta. Tämä on hyvä ja tarpeellista, mutta ei yksin riitä. Valtion henkilöstön irtisanominen niin, että henkilö jää työttömäksi tai tulee lomautetuksi, on lyhytnäköistä, koska työpanos menetetään ja työttömyyskulut jäävät joka tapauksessa yhteiskunnan maksettaviksi. **Talousarvioesitykseen kirjattu tavoite valtiosta yhtenäisenä ja kilpailukykyisenä työnantajana sekä henkilöstöstä yhtenäisenä voimavarana ei voi toteutua, ellei konsernitason työnantaja- ja henkilöstöpolitiikan elementtejä johdonmukaisesti vahvisteta. Valtionhallinnossa on pidättäydyttävä irtisanomisista ja valtion konsernitason vastuuta erilaisissa muutostilanteissa on edelleen vahvistettava mm. valmisteilla olevan ja myöhemmin eduskuntakäsittelyyn tulevan virkamieslain muutosten yhteydessä.**

Osaamisen kehittämistä halutaan vahvistaa tuomalla uusia sisältöjä koko valtionhallinnon kattavaan digitaaliseen eOppiva-oppimisympäristöön. Palvelulla kerrotaan olevan yli 55 000 käyttäjää ja tavoitteena on käyttäjämäärän kasvattaminen. **Digitaalisen oppimisympäristön hyödyntämisen lisäksi tarvitaan henkilöstön työhyvinvointiin ja osaamisen kehittämiseen konkreettisia lisäpanostuksia ja uusia toimintamalleja. Valtion työpaikat voisivat toimia pilotteina jatkuvan oppimisen kehittämisessä osana työtä.**

Henkilöstö on otettava entistä vahvemmin mukaan virastoille yhteisten HR-tavoitteiden valmisteluun.

Henkilöstö mukaan rakenteiden ja toimintatapojen uudistamiseen

Virastot ja niiden henkilöstö ovat korona-aikana osoittaneet, että tietotekniset valmiudet etätyöskentelyyn ovat erittäin korkealla tasolla. Vaikutukset toiminnan tuloksiin, työhyvinvointiin sekä työn ja vapaa-ajan yhteensovittamiseen ovat olleet pääasiassa hyviä. Etätyön sekä monipaikkaisen ja paikkariippumattoman työn mahdollisuudet on hyödynnettävä laajasti, mutta kehittämistarpeet tunnistaen (mm. johtaminen, yhteisöllisyyden tukeminen). Useissa strategiatason asiakirjoissa valtio on julistautunut uusien työnteon tapojen ja työympäristön edelläkävijäksi. Tämä edellyttää ennakkoluulotonta käytännön toimintaa tulosohjaajilta ja virastoille sopivien ratkaisumallien mahdollistamista mm. valmisteilla olevien toimitila- ja matkustusstrategioiden sekä jo valmistuneiden julkisen hallinnon ja alueellistamisen strategioiden toimeenpanossa. Tähän liittyy olennaisella tavalla valtion läsnäolon varmistaminen alueilla mm. palvelu- ja toimitilaverkkoa koskevin ratkaisuin. Sillä miten valtionhallinto kykenee työskentelyään uudistamaan, on merkitystä myös kunnianhimoisten ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. **Valtion henkilöstö on osallistettava strategioiden pohjalta laadittavien virastokohtaisten käytännön toimenpiteiden valmistelussa. Erityisesti vuoropuhelu henkilöstön kanssa korostuu toimitila- ja kiinteistö- sekä matkustusstrategioiden toimeenpanossa. Pro tukee voimakkaasti talousarvioesitykseen kirjattua tavoitetta**

Julkinen sektori / Sari Jokikallas

12.10.2021

organisoida valtion työtehtäviä monipaikkaisuutta ja älyteknologian mahdollistamaa paikkariippumattomuutta hyödyntäen.

Toimintatapojen uudistamista koskien talousarvioesityksessä korostetaan johdon kykyä ennakoida ja hallita toimintaympäristön muutoksia ja halutaan tukea johtajia onnistumaan tehtävissään sekä lisätä johtajien ammatillista kehittymistä ja liikkuvuutta eri tehtävissä. **Ajattelu pitää laajentaa koskemaan koko valtion henkilöstöä. Johtamisen kehittämisen hankkeiden rinnalle tarvitaan koko henkilöstön valmentamista mm. itsensä johtamisen taidoissa.**

Tuottavuuden parantamisyrittämissä on painopiste ollut digitalisaation edistämiseksi. Virastojen ICT-investoinnit ja samalla ostopalvelut ovat kasvattaneet osuutta toimintamenoista. Useilla virastoilla ostopalvelujen osuus toimintamenoista on yhtä suuri kuin oman henkilöstön palkkakustannukset. Tuottavuutta heikentää keskeneräisten tietojärjestelmien käyttöönotto ja varsinkin konsernitason käyttöönottojen pitkittyminen vuosia kestäviksi. Kehitys näyttää osin hallitsemattomalta ja heikentää olennaisella tavalla läpinäkyvyyttä. **Valtionhallinnossa on vakavasti harkittava virastojen toimintamenojen (mm. henkilöstökustannukset, toimitilat) ja erilaisten investointi- ja kehittämiskustannusten esittämistä omina kokonaisuuksinaan valtion talousarviossa.**

Työelämän laatua, työn tuottavuutta sekä henkilöstön työhyvinvointia ja osaamista luvataan kehittää yhteistyössä muiden työmarkkinatoimijoiden kanssa. **Valtion henkilöstöä edustavien pääsopijajärjestöjen osallistuminen valtionhallinnon uudistus- ja kehittämishankkeisiin on viime hallituskausina mahdollistettu aiempaa suppeammin tai usein vasta toimeenpanovaiheessa. Jatkuva ja tiivis vuoropuhelu, laaja osallistaminen ja yhdessä tekeminen on paras keino varmistaa rakenteiden ja toimintatapojen uudistuminen.**

Muut huomiot

TE-palvelujen siirtämisestä kunnille vuoden 2024 aikana on jo tehty poliittiset linjaukset. Heijastusvaikutukset ulottuvat työ- ja elinkeinotoimistoja laajemmalle. **Sekä siirtyvän että valtiolle jäävän henkilöstön asema on turvattava kaikin käytettävissä olevin keinoin sekä palvelussuhteen jatkumisen että palvelussuhteen ehtojen osalta. Pohjoismaiseen työvoimapalvelumalliin siirtymiseen varattu 83 miljoonan ja noin 1 200 lisähenkilötyövuoden panostus on riittämätön suhteessa tavoitteisiin ja tarpeisiin.**

Rahapelituottojen alenema kiihtyi ennakoitua nopeammin ja enemmän koronapandemian vuoksi. Rahapelitoiminnan tuotoilla on suuri merkitys kolmannelle sektorille (kansalaisyhteiskunnalle) ja tuottojen voimakas alenema vaarantaa varoilla ylläpidettävien toimintojen ja palvelujen jatkuvuutta. Selvitys rahapelijärjestelmästä valmistui 26.2.2021. Selvitysryhmä esittää neljä eri vaihtoehtoa rahapelijärjestelmän tulevaisuudesta. **Valmistelua tulee jatkaa siten, että rahapelituotot ohjataan valtion yleiskatteellisiksi tuloiksi ja nykyiset edunsaajat siirretään kehysmenettelyn piiriin.** Kolmas sektori ei pysy staattisena ja syntyy uusia toimijoita. **Historiassa rahapelituotoilla on rahoitettu uusia, uudistuvia ja kehittäviä toimijoita. Valmistelussa tulee selvittää, miten uusien toimijoiden rahoitus voidaan järjestää.**

Julkinen sektori / Sari Jokikallas

12.10.2021

Niko Simola
Johtaja

Sari Jokikallas
Sopimusalavastaava/asiantuntija